

Temat 1, 2: Rozwój demograficzny społeczeństw; fazy przyrostu naturalnego.

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_rozsz_2/382_2_ludnosc_urbanizacja/r2_2_02a.pdf
<https://epodreczniki.pl/b/analiza-zroznicowania-przyrostu-naturalnego-na-swiecie/PkDcOrCC2>

Temat 2, 3: Zróżnicowanie demograficzne społeczeństw; piramidy wieku i płci.

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_rozsz_2/382_2_ludnosc_urbanizacja/r2_2_02b.pdf
<https://epodreczniki.pl/a/przeczytaj/Du191bPtA>

Zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie

Przyrost naturalny to różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w ciągu określonego czasu. Aby można było porównywać skalę tego zjawiska, stosuje się w demografii wskaźnik (stopę) przyrostu naturalnego (*PN*).

$$PN = \frac{\text{liczba urodzeń żywych} - \text{liczba zgonów}}{\text{liczba ludności}} \times 1000 [\text{‰}]$$

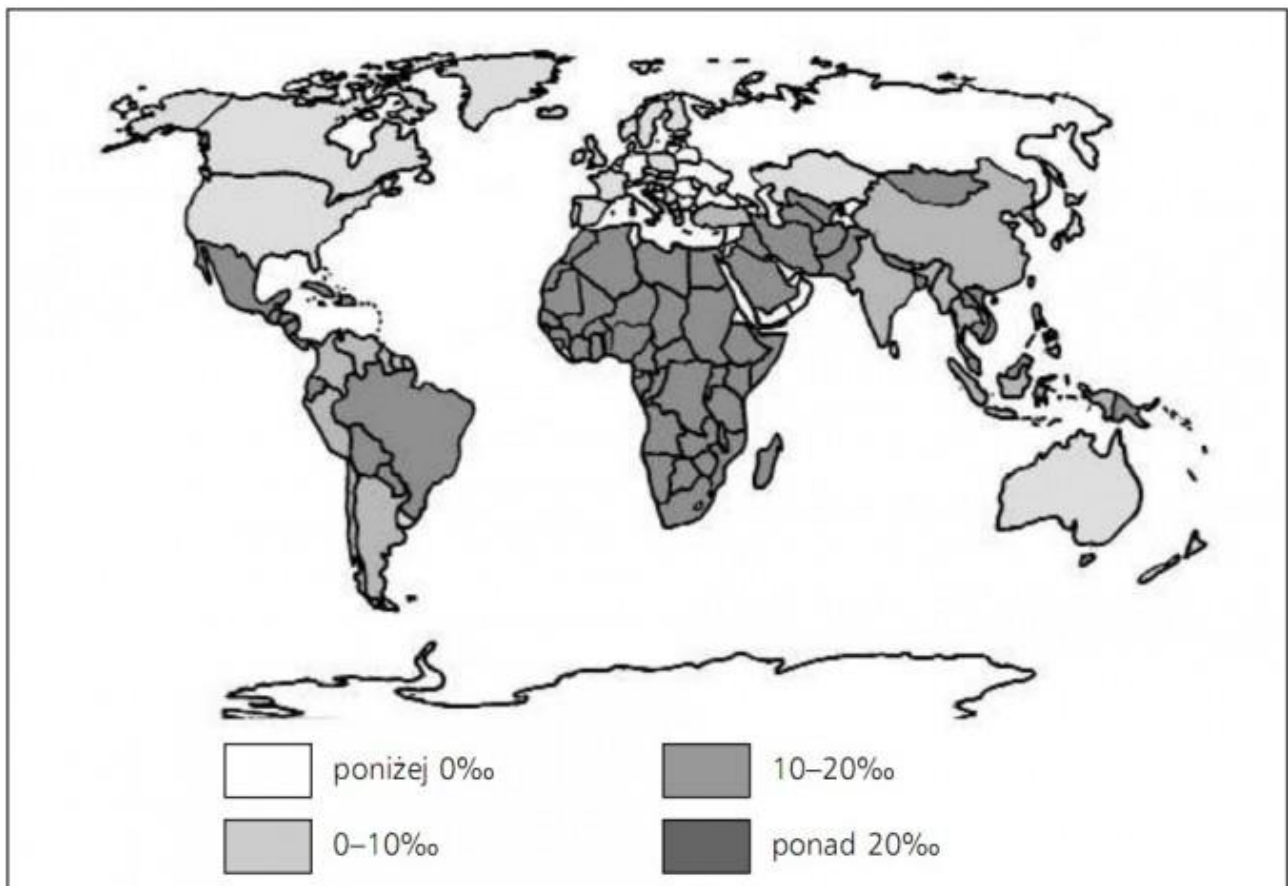
Najczęściej w obliczeniach stosuje się liczbę ludności żyjącą na danym obszarze w połowie okresu, dla którego określamy wskaźnik (dla roku jest to liczba ludności 30 czerwca). Wskaźnik przyrostu naturalnego podaje się w promilach.

Wskaźniki przyrostu naturalnego dla poszczególnych kontynentów i krajów są bardzo zróżnicowane, wyraźnie nawiązują do poziomu gospodarczego państw.

Wskaźniki przyrostu naturalnego w ujęciu kontynentalnym

Obszar	Wskaźnik przyrostu naturalnego w ‰
Świat	13,5
Afryka	28,2
Ameryka Łacińska	19,2
Azja	17,0
Australia i Oceania	11,4
Ameryka Północna (bez Ameryki Środkowej)	7,1
Europa	2,0

Wyraźnie największą dynamikę przyrostu naturalnego wykazują Afryka, Ameryka Łacińska i Azja, najmniejszą natomiast Europa.

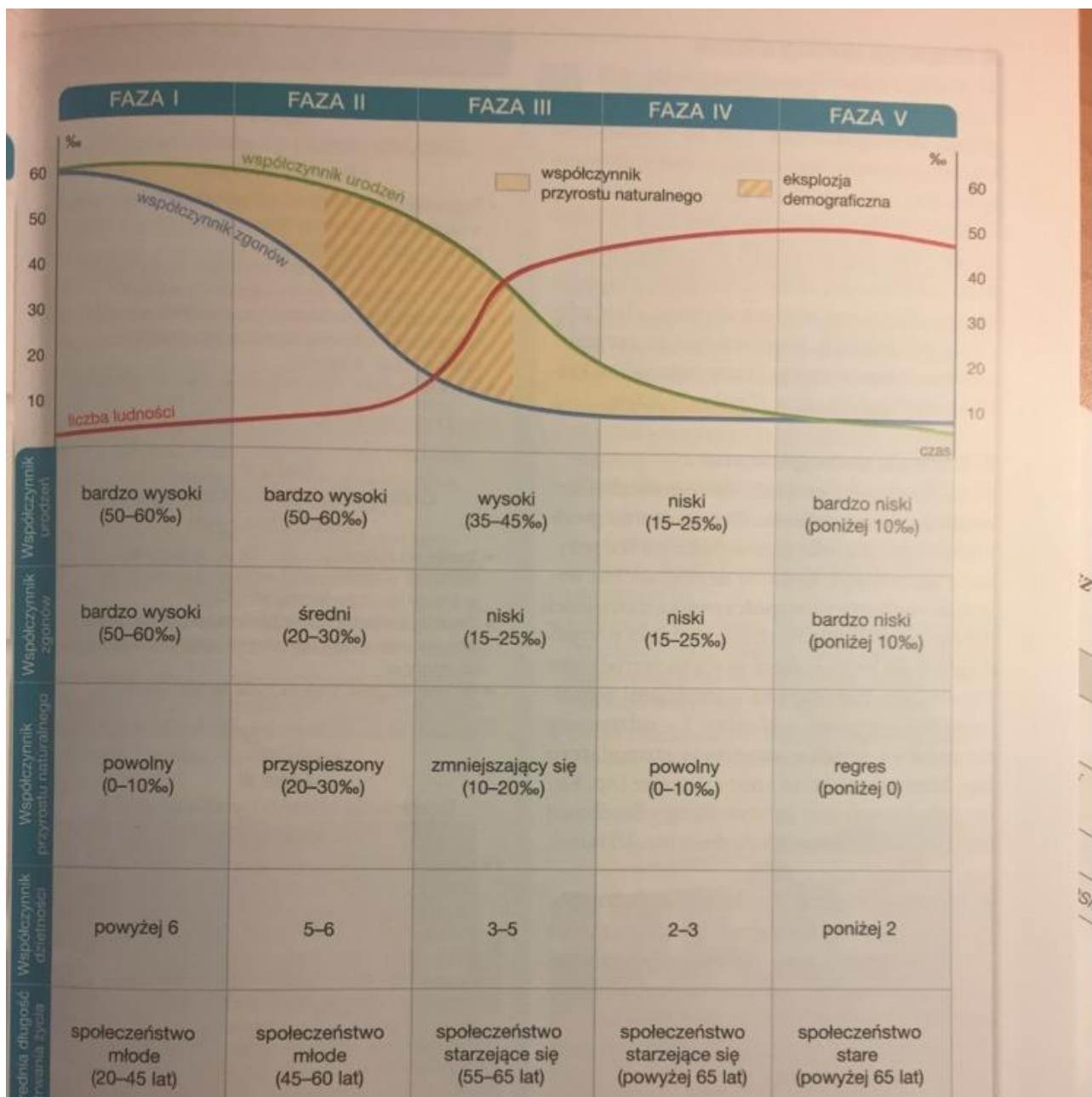
Zróźnicowanie przyrostu naturalnego na świecie

Kraje słabo rozwinięte cechują się wysokimi wskaźnikami przyrostu naturalnego. Wynikają one z utrzymywania się dużej liczby urodzeń ze względów demograficznych i kulturowych, takich jak:

- duża liczba młodych kobiet będących w wieku rozrodczym,
- duża dzietność rodzin będąca wynikiem tradycyjnego modelu rodziny,
- niewielki dostęp do środków antykoncepcyjnych.

Odwrotna sytuacja ma miejsce w krajach wysoko rozwiniętych, dlatego stopa urodzeń i związany z nią przyrost naturalny są małe.

W demografii wyróżnia się 5 faz rozwoju demograficznego społeczeństw:

I faza – wysoki wskaźnik urodzeń, przy jednoczesnej wysokiej stopie zgonów, w efekcie niski przyrost naturalny, faza ta nosi nazwę naturalnego modelu demograficznego i miała miejsce w Europie do początków rozwoju przemysłu (koniec XIX wieku), obecnie cechuje prymitywne ludy np. Pigmejów, Papuasów, a także np. Etiopię w Afryce;

II faza – faza zwana modelem eksplozji demograficznej, wysoki wskaźnik urodzeń podobnie jak w pierwszej fazie, przy gwałtownym spadku wskaźnika umieralności, w efekcie bardzo wysoki przyrost naturalny; główne przyczyny to ogólna poprawa warunków życia, rozwój medycyny, wynalezienie szczepionek, uleczalność wielu chorób, wzrost produkcji żywności, poprawa warunków sanitarno-bytowych, w Europie faza ta miała miejsce w XIX i początkach XX w., obecnie występuje w większości krajów rozwijających się Afryki, Ameryki Pd. i Azji;

III faza – powoli maleje liczba urodzin, zmniejsza się również wskaźnik zgonów, w wyniku dalszego polepszenia warunków życia, rozwoju medycyny itd., w efekcie maleje również przyrost naturalny który w tej fazie utrzymuje się na poziomie kilkunastu promili, W fazie tej znajdują się obecnie takie kraje jak np. Australia, Indie, Hiszpania, Argentyna, Meksyk;

IV faza – przyrost naturalny oscyluje w granicach 0- 10 promili, tę fazę rozwoju osiągnęły społeczeństwa krajów wysoko rozwiniętych, np. Hiszpanii, Belgii, Francji, Norwegii, USA. Obserwuje się w nich zmniejszenie przyrostu naturalnego spowodowane m. in. Znajomością metod planowania rodziny i wysokim poziomem opieki medycznej. Jedną z przyczyn jest również wpływ na przyrost naturalny młodej ludności imigracyjnej.

V faza – w fazie tej następuje regres demograficzny, przejawiający się ujemnymi wartościami przyrostu naturalnego. Obecnie na tym etapie rozwoju znajdują się np. społeczeństwa Niemiec, Włoch, Ukrainy, Węgier, Rosji. Ujemny przyrost naturalny w krajach pokomunistycznych spowodowany jest głównie sytuacją ekonomiczną tych krajów, głębokim kryzysem, przy jednoczesnym masowym dostępie do środków antykoncepcyjnych, co powoduje ograniczanie liczby potomstwa i świadomą regulację poczęć; w tej grupie państw znajduje się również Polska, chociaż znaczną już część polskiego społeczeństwa, należy zaliczyć pod względem przyczyn niżu demograficznego do grupy państw wysokorozwiniętych. W Polsce wskaźnik przyrostu naturalnego wynosi w granicach 0 – 1 promili, a w niektórych wymienionych krajach spada nawet do -6 promili.

Sytuacja taka powoduje zjawisko głębokiego niżu demograficznego i starzenia się społeczeństw, co jest bardzo niekorzystne.

Struktura płci i wieku

Struktura płci i wieku – udział różnych grup wiekowych w populacji z uwzględnieniem podziału na płeć. Udział ten graficznie przedstawia się za pomocą schematu, zwanego piramidą płci i wieku.

Parametr ten jest z jednej strony dość stałą cechą gatunkową, z drugiej podlega silnym wpływom takich czynników, jak: rozrodczość, strategia rozrodu i śmiertelność.

Ocena rozkładu wiekowego osobników dostarcza wielu informacji o aktualnej kondycji populacji.

Należy jednak pamiętać, że badanie struktury wiekowej powinno obejmować dłuższe okresy.

Gdyby bowiem zbadano populację jętek w okresie 48 godzin po rójce, to mogłoby się okazać, że nie ma w niej wcale osobników dorosłych. Taki obraz struktury wiekowej prowadziłby do fałszywych wniosków.

W życiu każdego osobnika można wyróżnić trzy okresy:

- *przedprodukcyjny* (przedrozrodowy),
- *reprodukcyjny* (rozrodowy),
- *poprodukcyjny* (porozrodowy).

Podobnie można pogrupować osobniki na młodociane, dojrzałe i starzejące się. Liczba klas wiekowych może być jednak większa. Wszystko zależy od tego jak szczegółowe przyjmuje się kryteria pomiaru wieku. Jeśli osobniki w poszczególnych klasach zostały zliczone, wyniki można przedstawić w postaci piramidy płci i wieku ludności danego obszaru, polegające na zestawieniu diagramów słupkowych utworzonych dla poszczególnych roczników lub grup wiekowych (np. 5-letnich) dla każdej płci oddzielnie.

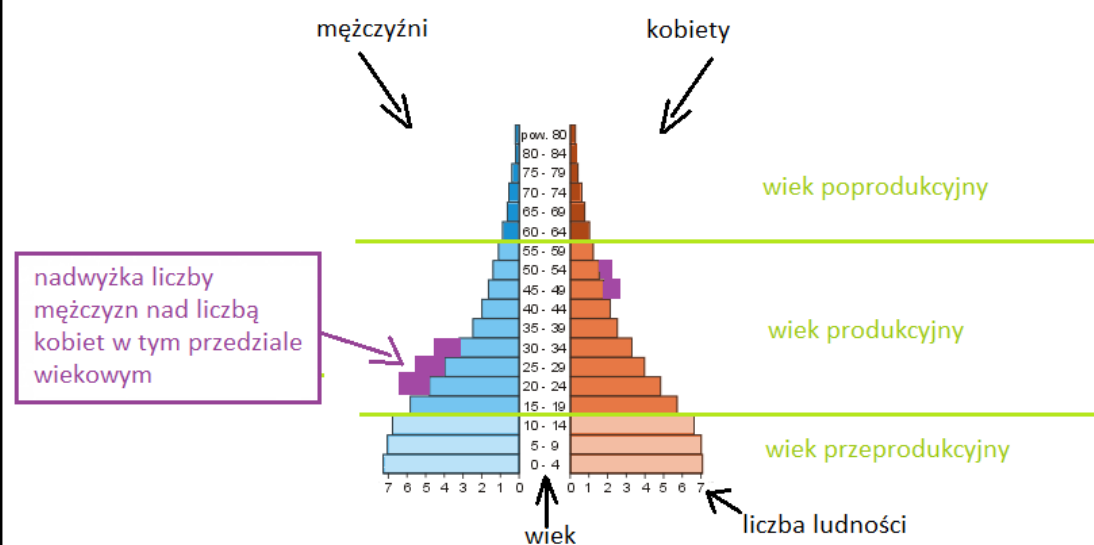
Główne cechy struktury płci i wieku:

- udział kobiet wyraża współczynnik feminizacji, czyli stosunek liczby kobiet do liczby mężczyzn w populacji;

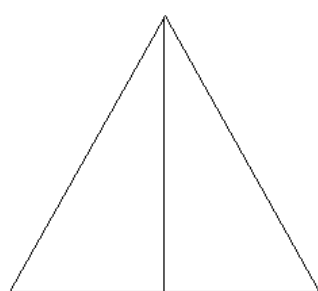
- udział mężczyzn wyraża współczynnik maskulinizacji , czyli stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet w populacji;
- na świecie zaznacza się przewaga kobiet nad mężczyznami (na 100M przypada 106K) - wyjątek stanowi bardzo młody wiek, gdzie przeważają mężczyźni, gdyż rodzi się więcej chłopców, niż dziewczynek lecz kobiety średnio żyją dłużej;
- w krajach wysoko rozwiniętych przeważają kobiety, a w krajach rozwijających się - mężczyźni;
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym do ogółu populacji wynosi: w krajach bogatych 10 - 15%, a w krajach biednych ok. 5%;
- udział ludności w wieku przedprodukcyjnym do ogółu populacji wynosi: w krajach bogatych ok. 30%, a w krajach biednych ok. 60%.

Jeżeli w czasie obliczania struktury wiekowej populacji uwzględnimy liczebność osobników różnej płci można wtedy mówić o strukturze płci. Piramidy płci i wieku dzielimy na progresywne, regresywne i zastojowe. Piramida typu progresywnego pokazuje zwiększanie się liczby ludności, typu zastojowego obrazuje sytuację w której liczba dzieci jest taka sama jak liczba dorosłych, typu regresywnego obrazuje zmniejszanie się liczby ludności.

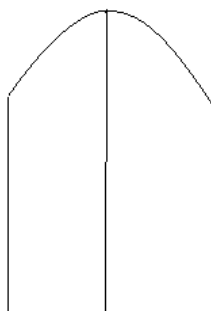
BUDOWA PIRAMIDY

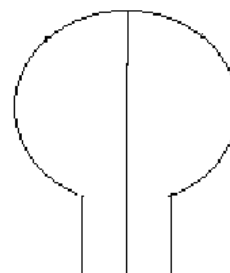
KSZTAŁT PIRAMIDY - TYP SPOŁECZEŃSTWA

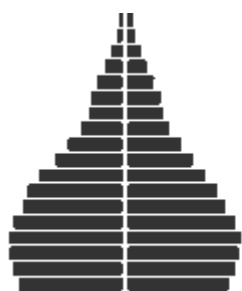
PROGRESYWNE

ZASTOJOWE

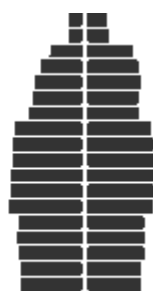
REGRESYWNE

PIRAMIDA PROGRESYWNA

PIRAMIDA REGRESYWNA

PIRAMIDA ZASTOJOWA